

Asia: VN/21764/2024

Lausuntopyyntö: Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) hallinnonalan toimijoiden strategiset painopisteet, toimialat ja osaamiskeskittymät

Lausunnonantajan lausunto

Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry kiittää mahdollisuudesta lausua työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) hallinnonalan toimijoiden strategisista painopisteistä, toimialoista ja osaamiskeskittymistä.

ARVO ry on yhteiskunnallisten ja arvolähtöisten yritysten yrittäjä- ja elinkeinoelämän järjestö. Tehtävämme on edistää yhteiskunnallisten ja missiolähtöisten yritysten toimintaedellytyksiä. Missiomme on auttaa yhteiskunnallisia yrityksiä menestymään. Lisäksi tavoitteenamme on sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunnan rakenteiden vahvistaminen.

ARVO on myös osa työ- ja elinkeinoministeriön rahoituksella vuosina 2021–2023 käynnistettyä Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskusta, joka nyt jatkaa toimintaansa ESR+-rahoituksella.

Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry:ssä on lähes 80 jäsentä eri toimialoilta. Jäsenyritystemme liikevaihto vaihtelee alle 100 000 eurosta yli 250 miljoonaan euroon ja henkilöstömäärä muutamasta lähes 3 500 henkilöön.

Kaiken kaikkiaan Suomessa on tunnistettu noin 3 000 yhteiskunnallista yritystä. Niiden yhteenlaskettu liikevaihto on yli 6 miljardia euroa ja ne työllistävät yli 60 000 henkilöä. (<https://yyo.fi/tietopankki/data/>) Vertailun vuoksi todettakoon, että vuonna 2021 metsäteollisuus työllisti Suomessa suoraan noin 38 400 henkilöä. (<https://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/metsateollisuus-numeroina#tyollisyysvaikutus>)

Mitä riskejä ja/tai mahdollisuuksia näette siinä, että ministeriö ja sen hallinnonalan toimijat valitsevat selkeitä painopistealueita toiminnan vaikuttavuuden tehostamiseksi?

Vierastamme ajatusta siitä, että ministeriö ja sen hallinnonalan toimijat valitsevat ”etukäteen” tulevaisuuden kasvu- ja menestysalat. Se ei liene todennäköistä, eikä edes mahdollista.

Elinkeinoelämän uudistaminen ja kasvu syntyy toimijoiden, yritysten tekemänä, ei ulkoapäin käskien. Yritysten menestystä ja investointeja kiihdyttää parhaiten ennakoitava ja luotettava toimintaympäristö. Tämän varmistaminen olisi strategisesti tärkeintä.

Vaikuttavuuden näkökulmasta on ymmärrettävää, että painopisteitä valitaan, mutta tiukan toimiala-, teknologia tms. valinnan sijasta, painopisteenä olisi olla päämäärä. Se, miten päämäärään päästään, tulisi jättää yritysten, T&K-toimijoiden päätettäväksi.

Mitkä ovat mielestänne kriittisimmät (esim. kolme) painopistealueet, joihin TEM:n hallinnonalan toimijoiden tulisi erityisesti kohdentaa palvelu- ja rahoitustarjontansa?

Ilman maapalloa, meillä ei yksinkertaisesti ole taloutta. Siksi painopisteenä tulee olla uusintavan talouden ja vaikuttavan liiketoiminnan edistäminen.

Esimerkiksi Ruotsissa tätä ajattelua on toteutettu Impact Innovation -ohjelmassa. (<https://impactinnovation.se>) Ohjelmassa haettiin aloitteita, jotka edistävät toimivien yhteisöjen kehittymistä, tasa-arvoista hyvinvointia sekä tuotantoa, kulutusta ja arvoketjuja maapallon kantokyvyn rajoissa. Lisäksi toiminnan tuli vahvistaa Ruotsin elinkeinoelämän kilpailukykyä. Muita rajoituksia ei asetettu, vaan toimijat itse tunnistivat mitä haastetta ratkaistaan, miten ja ketä sen ratkaisemiseen tarvitaan. Vastaavan tyyppistä innovaatio-ohjelmaa tulisi Suomessakin kokeilla etukäteisvalinnan sijaan tai vähintäänkin sen ohella.

Puuttuuko ehdotuksesta joitain keskeisiä painopistealueita Suomen osaamisen, vahvuuksien ja globaalin kysynnän näkökulmasta, johon TEM:n hallinnonalan tulisi keskittää tekemisensä huomioituna vallitseva geopoliittinen tilanne?

Strategiassa korostuu teollisuusajattelu. Palvelut ja niihin liittyvät innovaatiot jäävät syrjään.

Puhtaissa investoinneissa puhutaan yksinomaan energiasta ja ilmastotavoitteista. Huomiota tulisi kiinnittää ehdottomasti myös luonnon monimuotoisuuteen sekä puhtaaseen veteen ja vesihuoltoon eri näkökulmista. Maailma on vesipulan kynnyksellä (<https://watercommission.org>) – olisiko Suomella mahdollisuus olla mukana tuottamassa ratkaisuja?

Strategiassa mainitaan mineraalistrategia, mutta kiertotalous loistaa poissaolollaan. Kasvua ei voida enää hakea neitseellisiä raaka-aineita hyödyntäen, vaan kestävä kasvu voi perustua vain resurssiviisaaseen kiertotalouteen.

Vaikuttaa siltä, että strategian mukaan innovaatio tai yritys on relevantti vain, jos sen pääpaino on viennissä. Tämä on hyvin kapea ja rajoittunut näkökulma.

Esimerkiksi hyvinvointi- sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa ensisijainen markkina on ainakin alussa kuitenkin usein kotimaassa. Tyypillisesti toiminnan skaalaaminen ja kansainvälistyminen vaativat referenssimarkkinoita ja vaikuttavuuden osoittamista. Lisäksi yrityksen julkista taloutta vahvistava vaikutus voi syntyä myös hyvinvoinnin parantamisen kautta. Jos esimerkiksi innovaatio ja yrityksen toiminta auttaa vanhuksia ylläpitämään toimintakykyään ja elämään kotona ilman raskaita palveluja, voi vaikutus julkisen talouden vahvistamiseen olla merkittävä. Väestön ikääntyminen on globaali- ilmiö, joten kotimaassa vaikuttavaksi osoitettu toimintamalli on myös potentiaalinen vientituote.

Vastaava vaikutus on esimerkiksi mielenterveysongelmien ehkäisyllä ja monella muulla osallisuutta vahvistavalla palvelulla.

Onko teidän arvionne mukaan tunnistettavissa merkittävää katvealuetta julkisten toimijoiden palvelu- ja rahoitustarjonnassa (suhteessa esimerkiksi kilpailijamaiden vastaavaan tarjontaan)? Jos, niin minkälainen rahoitusinstrumentti tai palvelumuoto puuttuvat?

Valtioneuvoston periaatepäätös yrittäjyydestä (5.9.2024) kiinnittää huomiota siihen, että yhteiskunnallisilla yrityksillä ja osuuskunnilla on omat erityistarpeensa. Tällä hetkellä rahoitusinstrumentit ja palvelumuodot eivät tunnista näin erityistarpeita. Päinvastoin osa rahoitusinstrumenteista ja palveluista ei ole yhteiskunnallisten yritysten ja osuuskuntien käytettävissä.

Tämä koskee esimerkiksi Finnveran, BusinessFinlandin ja osin myös ELY-keskusten palveluja. Osin esteenä on yhtiömuoto, osin käytäntö, joka ei tunnista yhteiskunnallisten yritysten tai osuuskuntien toiminnan erityisluonnetta. On välttämätöntä, että nämä esteet poistetaan ja yhteiskunnalliset yritykset ja osuuskunnat asetetaan tasa-arvoiseen asemaan muiden yritysten kanssa.

Useat tutkimukset tukevat havaintoa siitä, että yhteiskunnalliset ja missiolähtöiset yritykset ovat voimakkaasti kasvuhaluista. Marraskuussa 2024 julkaistavan ESEM eli European Social Enterprise Monitor - tutkimuksen ennakkotietojen mukaan peräti 90 % yrityksistä hakee kasvua.

Myös Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVOn toteuttamassa Vaikuttavia yrityksiä ja innovaatioita - esiselvityksessä kävi ilmi, että yhteiskunnallisten ja missiolähtöisten yritysten kasvutavoitteet ovat vahvempia kuin yrityksillä keskimäärin. Missiolähtöisistä yrityksistä 32 prosenttia kertoi olevansa voimakkaasti kasvuhaluinen. Vuoden 2023 pk-yritysbarometrissä voimakkaasti kasvuhaluista ilmoitti olevansa 6 prosenttia vastaajista.

Myös Saila Tykkyläisen väitöskirjan (2019) mukaan, yhteiskunnalliset yritykset kasvavat muita yrityksiä vauhdikkaammin laman aikana ja niiden kasvutavoitteet ovat kunnianhimoisempia kuin muissa vastaavissa yrityksissä.

Jos ja kun työ- ja elinkeinoministeriön strategian päätavoite on luoda edellytykset kestäväälle kasvulle, ei tätä yritysjoukkoa voi sivuuttaa.

Suurimmaksi kasvun esteeksi yhteiskunnallisille ja missiolähtöisille yrityksille nousee rahoitus sekä konkreettinen tuki kasvuun ja innovaatioihin. Työ- ja elinkeinoministeriön tulee edistää laajasti vaikuttavuussijoittamista sen erilaisissa muodoissa.

Suomeen tarvitaan vaikuttavuussijoittamiseen erikoistunut rahasto/rahoitusinstrumentti, jonka tavoitteena on yhteiskunnallisissa ja missiolähtöisissä yrityksissä olevan kasvupotentiaalin realisoiminen kasvuksi. Lisäksi nämä yritykset tulee ottaa korostetusti yrityspalvelujen kohderyhmäksi.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että Suomessa elinkeino- ja yrittäjyyspolitiikka on yleisesti hyvin geneeristä. Osin se on ymmärrettävää, mutta samalla yrittäjyyden monimuotoisuus unohtuu ja monipuolisuus kärsii.

Kuten OECD:n osallistavan yrittäjyyspolitiikan raportit toteavat, erityisryhmien yrittäjyyden edistämiseen kaivattaisiin Suomessa toimia. Jos haluamme vahvistaa esimerkiksi naisyrittäjyyttä, maahan muuttaneiden yrittäjyyttä tai nuorten yrittäjyyttä, pitää tavoite huomioida rahoitusinstrumenteissa ja palveluissa.

Kallama Susanna
Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry